

De vergeten generaal

Generaal zijn onder de Republiek in de eerste maanden van de Burgeroorlog is bepaald geen kattenpis. De beroemdste generaals van Spanje zijn tegen haar in opstand gekomen en de antimilitaristische Republiek heeft die rebellie beantwoord door de arbeidersmassa op de kazernes af te sturen. De militairen die in handen zijn gevallen van het gewapende volk zijn zonder pardon gefusilleerd, en vervolgens begon men oorlog te voeren met een haastig in elkaar geflanst volksleger dat ongetwijfeld het meest ordeloze ter wereld is; een leger waarin beschikken over militaire bekwaaamheden als een misdaad wordt beschouwd.¹

---

1 Noot van de vertaler (n.v.d.v.): de militaire opstand van rechtse en monarchistische militairen begon op 17 en 18 juli 1936 in Spaans Marokko en breidde in de dagen erna uit naar onder meer Sevilla, Cádiz, Córdoba en een groot aantal plaatsen in Noord-Spanje, zoals Burgos, Valladolid en Salamanca. In Madrid en vele andere grote steden, zoals Barcelona, Valencia en Bilbao, mislukte de opstand echter. Hij was een reactie op de verkiezingen van februari 1936 waarbij het Volksfront, een brede coalitie van linkse en progressieve republikeinen, een absolute meerderheid had behaald. Bij de opstand was het grootste deel van de officieren en meer dan de helft van de soldaten betrokken (120.000 van het in totaal 210.000 man tellende leger). Het betekende het begin van de Spaanse Burgeroorlog doordat het land in twee elkaar bestrijdende zones werd verdeeld. Ter verdediging van de Republiek besloot premier José Giral op 20 juli om wapens uit te delen aan de massaorganisaties van linkse >

De gezagsgetrouwe generaals, commandanten en officieren gaan strijdend ten onder in een zinloze poging de revolutionaire massa te organiseren voor de oorlog, want die massa keert zich vanuit haar onmacht woedend tegen hen onder de leuze: ‘De commandanten hebben ons verraden, laten we ze fusilleren!’ De militairen, die natuurlijk niet in de wieg zijn gelegd om martelaars te worden, deserteren massaal. Het gewapende volk gehoorzaamt alleen zijn eigen leiders en bombardeert agitatoren en vakbondsbonzen tot commandanten en generaals. Regeringsleider Largo Caballero bezoekt de fronten in de bergen van de Sierra de Guadarrama bij Madrid in de belachelijke outfit van een Zuid-Amerikaanse *caudillo*: met een enorme sombrero op en een geweer in zijn knuisten.² Maar ondanks zijn manmoedigheid en geestdrift vormt het volk een gemakkelijke prooi voor de opstandige troepen.

Uiteindelijk leiden de zware verliezen tot een opvallend en nogal beschamend teruggrijpen op professionele militaire kwaliteiten. De anarchisten lanceren een paradoxale

---

> partijen en vakbonden (die dat steeds hadden geëist) waardoor de zogenaamde volkmilities ontstonden.

2 N.v.d.v.: Francisco Largo Caballero, die ook wel bekendstond als ‘de Spaanse Lenin’, was een belangrijke leider van de Socialistische Partij, die een nogal merkwaardige en dubbelzinnige rol speelde tijdens de Tweede Republiek. In de beginperiode was hij eerst een tijdlang minister van Arbeid, vervolgens keerde hij zich in 1934 plotseling openlijk tegen de Republiek door de gewapende strijd tegen de democratische staatinstituties te propageren en te steunen (de revolutie van 1934) onder het motto dat socialisme en democratie onvereenigbaar waren en de arbeidersklasse de macht met geweld moest grijpen. In september 1936 werd hij vervolgens weer premier van de Volksfront-regering onder dezelfde Republiek die hij in die tussenperiode omver had willen werpen.

slogan: ‘Laten we het gebrek aan discipline met discipline ondervangen!’ De Communistische Partij is de enige linkse groepering die de discipline niet hoeft uit te vinden, maar ze draagt toch bij aan de chaos doordat ze alleen haar eigen discipline accepteert. De partij organiseert het Vijfde Regiment³ – dat de kern moet gaan vormen van een volksleger in de dop – met evenveel enthousiasme als waarmee ze de nog bestaande organisatie van het voormalige nationale leger ontmantelt. Ondertussen drijven de regering van de Republiek en de militairen die haar hardnekkig trouw blijven stuurloos rond op de woeste zee van deze bloedige revolutie en burgeroorlog.

In deze kritieke situatie is een generaal van het reguliere leger een treurig personage, een schipbreukeling, een nutteloos wezen dat nergens toe dient en dat de vraag oproept waarom het eigenlijk nog leeft. Wanneer je in Madrid een generaal tegen het lijf loopt, vraag je je verbaasd af: hoe kan het dat hij nog niet is gedeserteerd? Hoe kan het dat ze hem nog niet hebben vermoord? Beroepsmilitairen zijn na vier maanden burgeroorlog een met uitsterven bedreigde diersoort. Toch zijn er nog heel wat over. Spanje had ook zoveel beroepsmilitairen! Degenen die met de moed der wanhoop

---

3 N.v.d.v.: de Communistische Partij richtte het Vijfde Regiment op tijdens de militaire opstand. De militie, die geheel zelfstandig functioneerde en zelf bredere culturele activiteiten ontplooidde, verwierf grote bekendheid tijdens de Burgeroorlog doordat ze uiteindelijk een hoge graad van professionaliteit wist te bereiken en verschillende keren een beslissende rol speelde in de oorlog. Als elitekorps gold ze als een model – grotendeels gebaseerd op het Russische Rode Leger – voor het Republikeinse Volksleger dat tussen oktober 1936 en mei 1937 werd geformeerd en dat de integratie vormde van de militias met het resterende beroepsleger onder één centraal bevel.

op hun post blijven, staren stomverbaasd naar het chaotische schouwspel van een oorlog waarin ze nauwelijks een rol spelen. De milities vertrouwen hen voor geen cent. Op een bepaald moment is zelfs de generaal overgelopen die de operaties vanuit het Oorlogsministerie leidde; hij was uit de gevangenis gehaald en plompverloren voor de stafkaarten van het opperbevel neergeplant, en terwijl hij een pistool in zijn zij gedrukt kreeg werd hem toegeschreeuwd: ‘Geef orders!’

Vergeten in een van de naargeestige en verlaten vertrekken van het voormalige militaire hoofdkwartier van Madrid, zit een oude generaal die hardnekkig trouw blijft aan de Republiek. Er zijn maar weinig mensen die hem kennen en eigenlijk weet niemand hoe hij heet. Hij is niet briljant en heeft ook geen politieke carrière achter de rug, iets wat erg ongebruikelijk is voor een Spaanse generaal. Hij is simpelweg een man die altijd zijn plicht heeft gedaan en die, doordat hij daar consequent mee is doorgegaan, nog altijd op zijn post zit. Deze vergeten generaal is niemand minder dan de bevelhebber van de legereenheid die de taak heeft de hoofdstad te verdedigen: generaal José Miaja.⁴

Het volk vecht in de buitenwijken van Madrid, tot waar de infanterie van de opstandelingen, bestaande uit Marokkaanse stoottroepen en soldaten van het Spaanse Vreemdelingenlegioen, al is doorgedrongen. Maar het volk voert oorlog zonder op de gezagsgetrouwe generaals te vertrouwen.

---

4 N.v.d.v.: José Miaja, bevelhebber van de legereenheid die Madrid moest verdedigen, bleef in tegenstelling tot veel van zijn collega's en manschappen trouw aan het wettige gezag van de Republiek. Tot februari 1937 leidde hij de verdediging van Madrid, daarna was hij tot aan het einde van de oorlog bevelhebber van het republikeinse leger in Centraal-Spanje. In maart 1939, bij de overgave van de Republiek, gaat hij in ballingschap in Mexico.

In zijn goudkleurige zetel van bevelhebber wacht generaal Miaja machteloos en gelaten de fatale ontknoping van de strijd af. Hij weet dat elk moment de milities kunnen binnenstormen om hem te vermoorden uit wraak voor de nederlaag – die ze zonder meer zullen toeschrijven aan het verraad van de legercommandanten – of anders wel de opstandige generaals die, nadat ze eindelijk Madrid zullen hebben veroverd, hem willen fusilleren omdat hij weigerde de rebellie te steunen.

Dat is de hachelijke situatie waarin generaal Miaja zich bevindt op 6 november 1936, vier maanden nadat de militaire opstand is begonnen.

‘Ik zal mijn plicht doen’

Het is drie uur ’s middags. Premier en minister van Oorlog Largo Caballero ontbiedt generaal Miaja in zijn werkkamer in het Buenavistapaleis, het Oorlogsministerie waar ook de kantoren van de generale staf zijn gevestigd, en vraagt hem: ‘Wat zullen de consequenties zijn als de regering Madrid verlaat?’

Generaal Miaja fronsst zijn wenkbrauwen en antwoordt: ‘De regering had moeten vertrekken toen het nog kon. Hoewel ik nog steeds denk dat ze Madrid beter kan verlaten, weet ik niet wat de gevolgen zullen zijn van een vertrek dat nu precies een vlucht lijkt.’

In het gezicht van Largo Caballero – vooral in zijn onrustige blik – staat de angst duidelijk te lezen. Hij wil vertrekken, het besluit staat al vast; het enige waar hij op uit is, voor zijn gemoedrust, is dat de oude generaal hem